

Haziran 2021

Dünya Çay Verileri (bin ton)

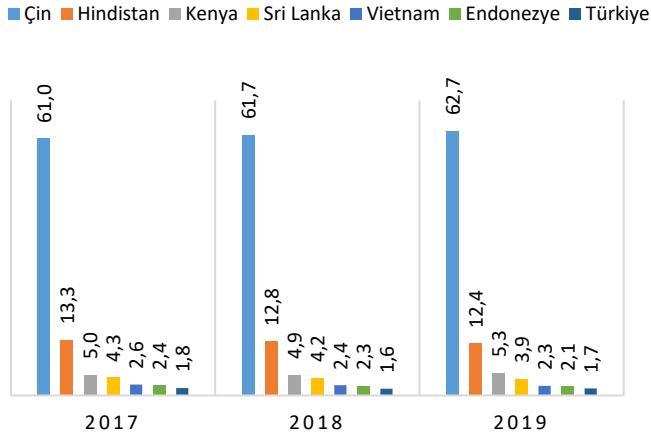
	2015	2016	2017	2018	2019	Değişim ¹ (%)
Alan (bin ha)	3.878	4.154	4.688	4.855	5.079	4,6
Verim (ton/ha)	2,15	2,02	1,95	1,89	1,87	-1,1
Üretim	5.762	5.803	5.995	6.327	6.497	2,7
İthalat	1.842	1.894	1.843	2.000	1.844	-7,8
İhracat	2.015	2.073	2.132	2.050	2.018	-1,6

Kaynak: FAO, Trade Map (Erişim: 26.05.2021), ¹/ Verisi bulunan son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir.

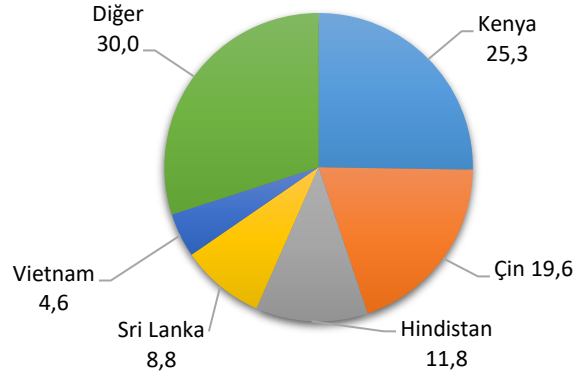
Dünyada ilk defa Çin ve Hindistan'da yetiştirilmeye başlanan çay bitkisi tropikal bölgelerde ve iklim bakımından bol yağış alan sıcak alanlarda yetiştirilmektedir. 2019 yılında dünya çay üretiminde 2,5 milyon ton ile Çin ilk sırada yer almaktadır. Çin'in üretimi bir önceki yıla göre %11,4 oranında azalırken, 3,2 milyon ha üretim alanı ile bir önceki yıla göre üretim alanları %6,3 oranında artmıştır. Hindistan

628 bin ton üretimle ikinci sırada, Kenya 269 bin ton üretimle üçüncü sırada yer almaktadır. Kenya'da da üretim alanları bir önceki yıla göre %14,1 oranında artarken, üretimde ise %6,9 oranında düşüş görülmüştür. 2019 yılı dünya çay ekim alanlarının %1,7'si, üretimin ise %4,0'u Türkiye'de gerçekleşmiştir.

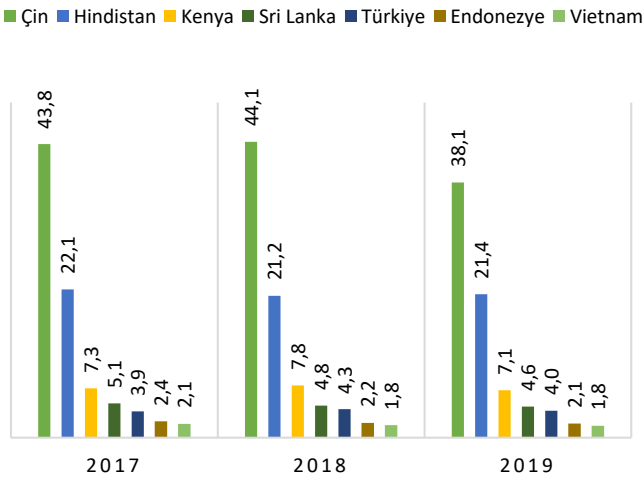
Çay alanlarına göre önemli ülkeler (%)

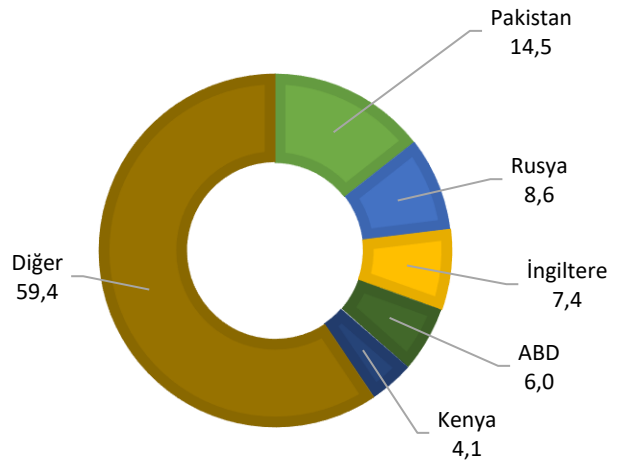
Ülkelere göre dünya çay ihracatı (2020, %)

Çay üretiminde önemli ülkeler (%)

Ülkelere göre dünya çay ithalatı (2020, %)

2020 yılında dünyada çay ihracatının %57'si Kenya, Çin ve Hindistan tarafından yapılmıştır. İhracatta 452 bin ton ile Kenya lider durumda iken, ikinci büyük ülke 351 bin ton ile Çin'dir. İthalatta ise Pakistan, Rusya Federasyonu ve

İngiltere önemli ülkelerdir. 254 bin ton ithalatla Pakistan ilk sırada yer alırken, 151 bin ton ile Rusya Federasyonu ikinci, 130 bin ton ile İngiltere üçüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye Çay Verileri (bin ton)

	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	Değişim (%) ¹
Alan (1000 da)	762	764	821	781	786	-4,9
Üretim	1.328	1.350	1.300	1.480	1.407	13,8
Yurt içi kullanım	1.138	1.203	1.185	1.300	1.252	9,7
İthalat	28	80	94	59	74	-37,2
İhracat	19	25	13	17	18	30,8
Yeterlilik derecesi %	99,2	95,4	93,2	96,8	95,5	3,9
Kişi başı tüketim (kg)	14	15	14	15	14,6	8,1

Kaynak: TÜİK (Erişim: 26.05.2021), ¹/ Verisi bulunan son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir. Piyasa dönemi Haziran/Mayıs

Çay üretim alanı: Türkiye 2020 üretim dönemi çay üretim alanları incelendiğinde, üretim alanlarının %66,4'ü 554,4 bin da ile Rize'de, %20,3'ü 169,6 bin da ile Trabzon'da, %10,8'i 90,2 da ile Artvin'de ve %2,4'ü 20,3 bin da ile Giresun'da bulunmaktadır. Türkiye çay üretim alanlarının tamamı bu dört ilde bulunmaktadır. Çay tarımı 2020 üretim döneminde bir önceki üretim dönemine göre %6,21 oranında artarak 834 bin da alanda yapılmıştır.

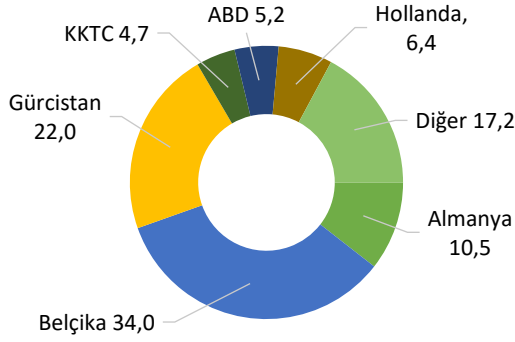
Çay üretimi: Türkiye 2020 üretim döneminde çay üretimi incelendiğinde, üretimin %68,6'sı 905,6 bin ton ile Rize'de, %19,1'i 271,6 bin ton ile Trabzon'da, %16,9'u 141,4 bin ton ile Artvin'de ve %3,8'i 32,1 bin ton ile Giresun'da üretilmektedir. Türkiye çay üretimi 2020 üretim döneminde bir önceki üretim dönemine göre %0,7 oranında artarak 1,42 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. TÜİK 2021 yılı 1. Bitkisel üretim tahmin verilerine göre üretim miktarı 1,40 milyon ton olarak açıklanmıştır.

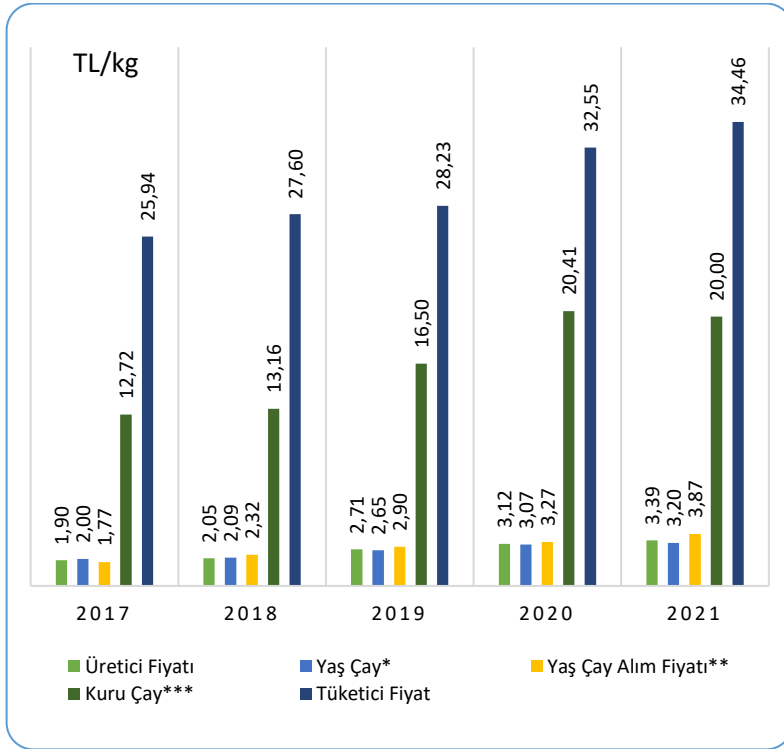
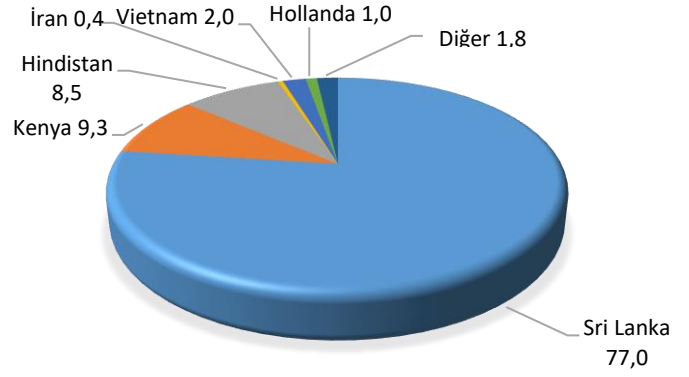
Çay kullanımı: Türkiye yurt içi çay kullanım miktarı 2019/20 piyasa döneminde 1,252 milyon ton olup bir önceki piyasa dönemine göre %4 oranında azalmıştır. Kendine yeterlilik derecesi bir önceki piyasa dönemine göre azalarak %95,5 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem için kişi başına tüketim ise 14,6 kg olarak gerçekleşmiştir.

Dış Ticaret: 2020 yılında 4,79 bin ton ihracat gerçekleştirilmiş olup bir önceki yıla göre %20,3 oranında artmıştır. İthalat ise 20,40 bin ton olup bir önceki yıla göre %18,6 oranında artmıştır. 2021 yılı ilk dört ayında ihracat 1,6 bin ton, ithalat ise 8,6 bin ton olarak gerçekleşmiştir. İthalat ve ihracat fermente edilmiş siyah çay ve fermente edilmemiş yeşil çay olarak yapılmaktadır. Dış ticaretin tamamına yakını fermente siyah çay olarak yapılmaktadır. Aynı piyasa döneminde en fazla ihracat Belçika'ya, ithalat ise Sri Lanka'dan yapılmıştır (HS 9022000, 9023000, 9024000, 903000 kodları alınmıştır).

Türkiye'nin çay ihracatında önemli ülkeler (2020, %)

Türkiye'nin çay ithalatı yaptığı ülkeler (2020, %)

2021 yılı çay üretici fiyatı Mayıs ayında 3,87 TL/kg olarak gerçekleşmiş ve bir önceki aya göre %18,3 oranında, bir önceki yılın Mayıs ayına göre %0,3 oranında artmıştır.

Çay tüketici fiyatı ise 2021 Mayıs ayında 35,75 TL/kg olarak gerçekleşmiş ve bir önceki aya göre %1,9 oranında, bir önceki yılın aynı ayına göre %10,3 oranında artmıştır.

RTB yaş çay borsa fiyatları ise; 2021 yılı Ocak ayında 3,20 TL/kg olmuş ve bir önceki yılın aynı ayına göre ise %25 oranında artış görülmüştür.

RTB kuru çay fiyatı ise 2021 yılı Şubat ayında 20,00 TL/kg olarak gerçekleşmiş ve bir önceki yılın Şubat ayı ile aynı kalmıştır. 2021 yılı ilk beş ay fiyat ortalamaları bir önceki yıla göre; üretici fiyatı %8,7, tüketici fiyatı %5,9 artmıştır. Yaş çay borsa fiyatı %4,2 oranında artarken, kuru çay fiyatı %2,0 oranında azalmıştır. Yaş çay alım fiyatları ise bir önceki yıla göre %18,3 oranında artarak 3,87 TL/kg olarak belirlenmiştir.

Kaynak: TÜİK (14.05.2021), *RTB Yaş Çay HMS fiyatı alınmıştır. ** ÇAYKUR Yaş Çay Alım Fiyatı alınmıştır. ***RTB 1. Katite Kuru Çay HTS fiyatı alınmıştır.

Türkiye'de Çay Destekleme Politikaları: 2020 yılında çay üreticilerine fark ödemesi olarak 13 krş/kg, toprak analizi desteği 50 da ve üzeri araziler için 40 TL/da, 4 TL/da olan gübre desteği 8 TL/da çıkarılmış ve mazot desteğinde ise 7 TL/da ödeme yapılmıştır. Organik tarım desteğinde bireysel sertifika başvurularında 100 TL/da, grup sertifikası başvurularında 50 TL/da ödeme yapılmıştır. Bir önceki yıla göre bireysel ve grup sertifika başvurularında destekleme miktarında %43 artış olduğu görülmektedir. 2020 yılında kaliteli kuru çay üretebilmek ve hammaddeyi oluşturan çay bitkisinin kalitesini iyileştirici tedbir olarak ödenen çay budama desteği olarak 184 bin üreticiye 74,5 bin da budanan alan için 256 milyon ödeme yapılmıştır. ÇAYKUR organik yaş çay ürününe ek fiyat olarak 2020 yılında 3,23 TL/kg, organik çay tarımına alan bazlı geçiş olarak geçiş-1 alanları tamamlandığı için bu alanda ödeme yapılmamış, geçiş-2 alanlarına 610 TL/da, geçiş-3 alanlarına ise 720 TL/da ödeme yapılmıştır. 2020/21 yılı için yaş çay alım fiyatı 3,87 TL/da, destekler dahil 4,00 TL/da olarak açıklanmıştır.

Yıllar	Verilen Destek (TL/kg)				
	Fark Ödemesi	Toprak Analizi	Gübre	Mazot	Toplam
2016	0,13	-	0,007		0,137
2017	0,13	0,0005	0,002	0,006	0,139
2018	0,13	0,0005	0,003	0,006	0,139
2019	0,13	0,0004	0,002	0,009	0,142
2020	0,13	0,0005	0,005	0,004	0,140

Kaynak: TOB verilerinden TEPGE hesaplamaları.

	2016	2017	2018	2019	2020
Çay Fiyatı (TL/kg)	1,71	1,9	2,05	2,71	3,12
Destek (TL/kg)	0,137	0,139	0,139	0,142	0,14
Çay Fiyatı + Destek (TL/kg)	1,84	2,04	2,19	2,85	3,26
Gübre Fiyatı (TL/kg) (20,20,0)	1,06	1,1	1,59	1,89	2,02
Mazot Fiyatı (TL/lt)	3,85	4,69	5,78	6,43	6,07
1 kg çay ile alınabilecek girdi miktarı (kg)					
Çay/Gübre	1,61	1,73	1,29	1,43	1,54
Çay + destek/Gübre	1,74	1,86	1,38	1,51	1,61
Çay/Mazot	0,44	0,41	0,36	0,42	0,51
Çay + destek/Mazot	0,48	0,44	0,38	0,44	0,54

Kaynak: TOB ve TÜİK verilerinden TEPGE hesaplamaları

Çay Girdi Pariteleri

2020 yılında çay üretici fiyatı bir önceki yıla kıyasla %15,1 artmıştır. Gübre fiyatları %6,9 artarken, mazot fiyatı %5,6 oranında azalmıştır. Pariteye oransal olarak bakıldığında, 2020 yılı rakamları 2019 yılına göre destekler hariç gübre paritesi %8,0 oranında artarak 1 kg çay ile alınabilecek gübre 1,54 kg, mazot paritesi %22,4 oranında artarak 1 kg çay ile alınabilecek mazot 0,51 lt olmuştur. Destekler dahil parite; 1 kg çay fiyatı+destek ile alınabilecek gübre %8,0 oranında artarak 1,61 kg, 1 kg çay fiyatı+destek ile alınabilecek mazot %22,1 oranında artarak 0,54 lt olarak gerçekleşmiştir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Dünyada sudan sonra en fazla tüketilen ikinci içecek çaydır. Nemli iklimlerde yetişen çay bitkisi, yaprak ve tomurcukları içecek maddesi üretmekte kullanılan endüstriyel tarım bitkisidir. Dünyada çay üretim alanı ve üretimini en fazla yapan ülke Çin'dir. Çin'i sırayla Hindistan, Sri Lanka ve Kenya takip etmektedir. Türkiye dünya çay üretim alanlarında yedinci sırada yer alırken üretimde beşinci sırada yer almaktadır.

COVID-19 nedeniyle alınan önlemler özellikle Asya'nın büyük çay üreticilerinde hasat mevsimini kısaltmış ve çay üretiminin birçok ülkede düşmesine neden olmuştur. Çin'de sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle ilkbahar hasadı büyük ölçüde azalırken, yaz ve sonbahar hasatları fazla etkilenmemiştir. Hindistan'da hasadın olumsuz etkilendiği kuzeydoğudaki Assam eyaletinde sokağa çıkma sınırlamaları yüzünden Mart ve Nisan aylarında toplanması gereken kıymetli ve pahalı çay türlerinin toplanamamış ve bu nedenle ülkenin yıllık çay geliri azalmıştır. Türkiye'de ise çay hasat zamanı gereken önlemlerin alınmasıyla hasatta sorun yaşanmamıştır. 2020'nin başında uluslararası ticaretin engellenmesiyle lojistik sıkıntılar oluşmuş, bazı bölgeler bu durumdan olumsuz etkilenirken, Çin bu durumdan fazla etkilenmemiştir.

Türkiye 2020 yılında olduğu gibi 2021 yılında da çay hasat döneminde alınan COVID-19 tedbirleriyle oluşabilecek

sorunların önüne geçmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda alınan bu tedbirler ile Türkiye dış ticarete yaşanan bu olumsuzluklardan etkilenmeyerek 2020 yılında ihracat bir önceki yıla göre %3,2 oranında artarak 17 bin 864 ton, ithalat ise bir önceki yıla göre %20,4 oranında artarak 74 bin 84 ton olarak gerçekleştirmiştir.

2020 yılında çay sektöründeki toplam alımın %53,4'ü 752 bin ton ile ÇAYKUR tarafından, %46,6'si 655 bin ton ile özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. 2020 yılında ise ÇAYKUR 752 bin ton yaş çay alımı gerçekleştirmiştir. 2020/2021 üretim döneminde 834,5 bin da alanda 1,417 milyon ton çay üretimi yapılmıştır.

TÜİK Bitkisel Üretim 1. Tahmine göre 2021 yılında bir önceki yıla göre %1,2 azalarak 1,400 milyon ton çay üretimi olacağı tahmin edilmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2019-2023 yılı stratejik planında, çaylık alanların yenilenmesi projesi yer almaktadır. Çay İhtisas Üniversitesi olan Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nin yürütücü olarak yer aldığı ve TÜBİTAK tarafından finanse edilen "Çay Bitkisi Gen Havuzunun Oluşturulması ve Ticari Çay Çeşit Adaylarının Belirlenmesi" isimli proje, 01.03.2019 tarihinde başlamış olup, çaylık alanların yenilenmesi projesi kapsamında bölge ekolojisine uygun ve daha nitelikli (kalite ve verim) çeşitlerin üniversite tarafından geliştirilmesinden sonra oluşturulacak damızlık bahçelerden ihtiyaç olan fidanların karşılanmasıyla çaylık alanların yenilenmesi hedeflenmektedir.

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ (TEPGE)

Enstitümüz tarım, gıda, çevre ve kırsal kalkınma konularında ekonomik araştırmalar yaparak ve/veya yaptırarak başta T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı olmak üzere, kamu ve özel sektörde karar alıcı birimleri bilgilendirmeyi, böylece araştırma sonuçlarına dayalı politikalarla/kararlarla ülke tarımının gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bilgi çağının gereklerini yerine getirebilen, konusunda üzerine düşen görevleri yapmaya yetkin ve güçlü bir kurumsal yapıya ulaşmayı hedeflemektedir.

<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge>

Bilgi için: Zarife Nihal GÜLAÇ, zarifenihal.gulac@tarimorman.gov.tr, +90 312 2875833/118